

Editörler:
Cem CAN • Abdurrahman KILIMCI

Sosyal ve Beşeri Bilimlere Küresel Yaklaşımlar

**DETAY
YAYINCILIK**

Editörler:

Cem CAN ♦ Abdurrahman KİLİMCİ

Sosyal ve Beşeri Bilimlere Küresel Yaklaşımlar

YAYINLARI

DETAY
YAYINCILIK

Ankara, 2016

DETAY YAYINLARI : 770

1. Baskı : Kasım 2016

ISBN : 978-605-9440-20-2

Yayıncı Sertifika No : 13188

Matbaa Sertifika No : 26649

© Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti.

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır. Aksine davranış, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince, 5 yıla kadar hapis ve adli para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Dizgi : Detay Yayıncılık
Kapak Tasarım : Detay Yayıncılık
Baskı ve Cilt : Bizim Büro Matbaacılık ve Basımevi
1. Sanayi Caddesi Sedef Sokak No: 6/1 İskitler-Ankara

DETAY
YAYINCILIK

GENEL DAĞITIM ve İSTEME ADRESİ

DETAY ANATOLIA AKADEMİK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

Adakale Sokak No: 14/1-5 Kızılay/ANKARA

Tel : (0.312) 434 09 49 • Faks: (0.312) 434 31 42

Web: www.detayyayin.com.tr • e-posta: detayyay@gmail.com

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA BRICS VE ŞİÖ ÜZERİNDEN ÇOK KUTUPLULUĞUN GÜÇLENİŞİ VE BATI'YLA REKABET: GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLER

Zafer AKBAŞ, Şahin ÇAYLI
Düzce Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada, hem BRICS hem de ŞİÖ üyelerinin IMF ve Dünya Bankası'na gelecekte "alternatif" olabileceği düşüncesiyle ayrı birer banka kurma girişimleri, ekonomik güçlerini sürekli ve hızla artırması, her iki oluşumun da sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve siyasal sorunlarda da birlikte hareket etme iradesini ortaya koyması ve bunun için işbirliğini artırmasından ve yine Batı'nın hemen her alanda mevzi kaybetmeye başlamasından hareketle çok kutupluluğun güçlenme eğiliminde olduğu, bütün bunlardan hareketle küresel dünyada Batı'dan Doğu'ya doğru bir güç kaymasının yaşandığı iddia edilmektedir. ABD'nin ŞİÖ'ye gözlemci üye statüsü başvurusunun üye ülkeler tarafından reddedilmiş olması çok kutupluluğun bir diğer işareti kabul edilebilir. Bu iddiaların analizi için de ekonomik, sosyal, askeri ve politik gelişmelerden veriler elde edilip değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın söz konusu iddiasının önemli bir dayanağını da Batılı aktörlerin güç kaybetmeye başlaması oluşturmaktadır. Bu veriler ve gelişmelerden hareketle, Batı hegemon uluslararası düzenden, Doğu'nun daha fazla söz sahibi olabileceği yeni birçok kutuplu uluslararası sisteme doğru dönüşümün yaşandığı, bunun dışında tarafların öngörülen gelişmeye dair güçlü ve zayıf yönlerinin de bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Giriş

Bu çalışmanın amacı uluslararası sistemdeki değişim ve dönüşümü anlamaya çalışmaktır. Bunun için istatistikî verilerden, değişimlerden ve öngörülerden de yararlanılmıştır. Dünya hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Devletler parçalanmakta, sınırlar değişmekte, ekonomik gelişmelerin önemi artmaktadır. Uluslararası politikada devletlerin politik ve askeri güçleri daha çok ekonomik unsurlardan beslenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği öncülüğündeki Batılı aktörler, uluslararası sistemdeki baskın rollerini kaybetmekte, Asya-Pasifik eksenini ve bu bölgedeki rekabet güç kazanmaya başlamaktadır. Durum böyle olunca Batı'dan Doğu'ya ekonomik öncelikli güç kayması yaşanmak suretiyle çok kutuplu bir uluslararası sistemin oluşmaya ve güçlenmeye başladığı söylenebilir.

AB, BM, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, IMF gibi uluslararası örgütler, Batılı aktörler tarafından inşa edilen yapılardır. Bu yapılarda öncelik Batı çıkarlarının korunması ve geliştirilmesidir. Çoğunluğu Doğulu aktörlerden oluşan temelde Batı dışı aktörler, kendi çıkarları ekseninde üye ülkeler arasındaki işbirliğini artırmak ve Batılı aktörler ve onların kurguladığı mevcut uluslararası sistemle mücadele ederek varlıklarını sürdürerek çıkarlarını güçlendirmek

istemektedirler. BRICS ve ŞİÖ gibi bölgesel nitelikteki ulus üstü diğer yapılar, Batı hegemon sistemde üye ülkeler işbirliğini artırarak Batı ile rekabette bir avantaj elde etmeye çalışmaktadır. Bu gelişme Soğuk Savaş sonrası günümüz uluslararası sisteminin çok kutupluluğunu güçlendirme eğilimindedir.

Küreselleşmeyle birlikte ekonomik konular, siyasi ve askeri konulara göre daha ön plana çıkmış, devletlerarası karşılıklı bağımlılık artmıştır. İnsan hayatında yaşanan teknolojik gelişmeler, ulaşım ve iletişimde yaşanan baş döndürücü gelişmeler dünyayı da hızlı bir şekilde değiştirip, dönüştürmektedir. Günümüz dünyasında New York'ta yaşayan birisi aynı zamanda Tokyo'da çalışabilmektedir. Bununla birlikte insan gücünün tamamıyla bir devletin elinde tutulması mümkün olmamaktadır. İç içe geçen ekonomiler, kültürler, siyasi yönetimler yeni bir dünya düzeni istemektedir. Gelişen ve değişen dünya ile birlikte İkinci Dünya Savaşı galibi ülkelerin oluşturduğu Birleşmiş Milletler Sistemi'nin değişmesi gerektiği çok yüksek sesle dillendirilmektedir.

Soğuk Savaş sonrası ABD önderliğinde tek kutupluluğa giden dünyanın, 2000'li yıllar sonrası yaşanan 11 Eylül gibi gelişmeler ile birlikte yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkması, dünyanın çok kutuplu sisteme gittiğine dair analizleri ortaya çıkarmaktadır. Birleşmiş Milletler'de sesini yeterince duyuramayan gelişmekte olan devletler, kendi seslerini duyuracak kendi organizasyonlarını kurmaktadır. AB, NATO, BM gibi uluslararası kuruluşların yanında, Şangay İşbirliği Örgütü, BRICS gibi örgütlerin ortaya çıkması dünyada çok kutupluluğun daha görünür olmaya başladığı analizlerini güçlendirmektedir.

Küreselleşme ile birlikte bölgesel ve uluslararası ekonomik kuruluşların sayısı ve etkinliği artmaktadır. Devletler tarafından imzalanan tercihli devlet anlaşmaları, kurulan serbest ticaret bölgeleri, oluşturulan gümrük birlikleri, ortak pazarlar, ekonomik ve parasal birlikler, tam ekonomik bütünleşmeler dünya devletlerinin oluşturdukları ülke guruplarına göre ekonomilerini olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Çok uluslu şirketlerin devletlerin ekonomilerinde artan ağırlıkları ve şirket gibi hareket etmeleri uluslararası sistemi daha karmaşık hale getirmiştir. Uluslararası sistemde yeni ortaya çıkan aktörler ile birlikte; halihazırdaki aktörlerin güç ve fonksiyon kaybı, sistemik bir değişimin işaretleri olarak algılanmaktadır. Değişimin güçlü bir şekilde devamında çok kutupluluğu besleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası Örgütlerin ULUS devlet sistemi üzerindeki etkisi

Günümüzde uluslararası, yarı uluslararası, hükümetler arası, askeri, ekonomik, siyasi, evrensel, bölgesel örgütler bulunmaktadır. Her birisinin özünde çıkar, işbirliği, güç, güç dengesinin olduğu örgütler, kendi etki alanlarını genişletmeye çalışmaktadırlar. Avrupa Birliği içinde barındırdığı 28 ayrı ülke ile ekonomik birliğini büyük oranda sağlamış, siyasi birlik olarak da büyük oranda aynı hareket edebilmektedir. Bununla birlikte askeri olarak birlik olamamış ortak güvenlik oluşturma çalışmaları çok zayıf kalmıştır. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın yapısı da hükümetler arası örgütlere örnektir.

NATO ise 28 üye devlet ile birlikte güçlü askeri bir örgüt olarak her geçen gün coğrafi görev alanını genişletmektedir. Kanada, ABD ve Meksika'nın oluşturduğu NAFTA, Yarı ulus ötesi ekonomik örgütlerden birisidir. Evrensel bir örgüt olan Birleşmiş Milletler içinde barındırdığı 193 üye ülke ile birlikte dünyada ki en büyük örgütlenmedir. Afrika Birliği bölgesel ve yarı ulus ötesi örgütlenme olarak etki kapasitesini artırmaktadır. Şangay İşbirliği Örgütü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, dar bölgesel ve hükümetler arası örgütlenme olarak varlığını sürdürmektedir. Küresel sistemde hakim olan devletler zaman zaman bazı yetkilerini uluslararası ekonomik, siyasi ve askeri örgütlere bırakmaktadır. Bu da Westphalia Barış Anlaşması'ndan bu yana etkin olan ulus devlet sisteminin yeniden sorgulanmasına neden olmaktadır.

Yugoslavya, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya gibi devletlerin parçalanması, Kosova, Karadağ, Güney Sudan gibi yeni devletlerin ortaya çıkması, bölgesel ve küresel yeni ve etkin örgütlerin ortaya çıkması, gelişen ve değişen dünyada süper güçlerin güç kaybetmesi uluslararası sistemdeki durumun yeniden sorgulanmasına yol açmıştır. Uluslararası bir ekonomik, siyasi ve askeri örgüte üye olarak alınmayan devlet, bu örgütlere girebilmek için birçok imtiyaz verilmekte, bazı haklarından vazgeçebilmektedir. Ayrıca Uluslararası bir örgütünde içinde yer alan devlet bunu örgüte girmek isteyen ülkeye baskı aracı olarak kullanabilmektedir. Uluslararası sistemde güçlü bir uluslararası örgüt, birçok ulus devletten daha etkin ve güçlü bir rol oynayabilmektedir.

Uluslararası Sistemde güç MERKEZLERİNİN DEĞİŞİMİ

Uluslararası Sistem Siyaset Etkileşimi ve Sistemin Değişimi

İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu hale gelen dünya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ABD'nin tek süper güç olarak ortaya çıkmasına sahne olmuştur. Bununla birlikte 2001'den 2009'a kadar iktidarda kalan George W. Bush dönemi, ABD'nin Dünyada prestij kaybettiği bir dönem olmuştur. 11 Eylül ve sonrası Afganistan ve Irak İşgali, ABD'nin uluslararası siyasette elini zayıflatmıştır.

Küresel ekonomi ve finansal güçteki değişimler hem alışılmamış durumlar ortaya çıkarmakta hemde küresel kırılganlığı artırmaktadır. 1960 ve 1970'in yükselen güçleri Avrupa ve Japonya, ABD kaynaklı istikrar bozucu hareketlerden şikayet ediyordu. Ekonomik risklere rağmen bu durum uzun zaman devam etmiştir. Günümüzde ise ABD ve diğer gelişmiş ülkeler, Çin ve diğer gelişmekte olan ülkelere gelen aleyhte risklere karşı endişe etmektedirler. ABD ve diğer gelişmiş ülkelerin politika analistleri Çin'deki ekonomik yavaşlamadan, emlak fiyatlarındaki ani bir düşüş ve işgücünde yaşanabilecek huzursuzluklardan korkmaktadırlar.¹

Uluslararası politikanın en önemli kurumlarının başında Birleşmiş Milletler gelmektedir. Birleşmiş Milletlerin günümüze bakan yüzüyle bütün dünya

¹ EICHENGREEN, Barry, Global Shifts, April 2011, s.13, http://eml.berkeley.edu/~eichengr/Globa_bal_shifts_5-17-11.pdf, (03.02.2016)

devletlerinin haklarının savunulduğu yer algısı ortadan kalktığı görülmektedir. Özellikle Güvenlik Konseyi daimi üyesi beş devletin, örgütte tek hakim konumunda olması, diğer dünya devletlerinin örgüte olan bağlılıklarını ve inancını zayıflatmaktadır. Kuruluş amaç ve hedefleri bakımından değerlendirildiğinde, halihazırdaki yavaş yapısıyla dünya sorunlarına yeterli oranda cevap vermesi mümkün gözükmemektedir. BM'nin ilgilendiği küresel sorunlarda yetersiz olduğu kabul edilmektedir.

Uluslararası sistemde yeni aktörlerin ortaya çıkması, yeni teknolojilerin, yeni ekonomi merkezlerinin, yeni enerji kaynaklarının ortaya çıkmasıyla birlikte güç yapısı değişmektedir. İklim değişikliği, sağlık, demografik yapı, enerji güvenliği gibi konularda uluslararası politikanın seyrine yön vermiştir. Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan hızlı ekonomik gelişmeler, uluslararası şirketler, uluslararası ekonomik krizler, uluslararası politikayı etkilemiştir. 193 üyesi olan BM'de; ABD, Çin, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin sahip olduğu veto yetkisi, diğer gelişmekte olan veya gelişmiş ülkeleri baskılamaktadır. Bu beşlinin dışında kalan devletler dünya siyasetinde daha fazla söz hakkı istemektedirler.

Uluslararası Ekonomide Artan Ticaret ve Yeni Güç Merkezleri

IMF ve Dünya Bankası'nın, dalgalı kur sistemine geçiş, mali engellerin daha fazla kaldırılması yönündeki baskıları ve gelişmekte olan dünyanın pek çok yerinde serbest piyasa politikalarının sıkı bir uygulaması temelinde, "yapısal uyum" programlarının teşvikine dayalı "Washington Uzlaşısı" olarak bilinen fikirlere dönüşmesine neden olmuştur. 1980'li yıllarda serbest piyasa ekonomisine büyük bir hevesle sarılanlar ABD'de Reagan yönetimi ve İngiltere'de Thatcher hükümeti olmuştur. 1989-1991 arasında komünizmin dağılmasının büyük ekonomik sonuçları olmuştur. Çin'in yabancı yatırımlara açılmasıyla birlikte uluslararası kapitalizmin parametreleri çarpıcı bir biçimde genişleyerek Batı ekonomik sistemini gerçek anlamda küresel bir sisteme dönüştürmüştür.²

Dünya da yaşanan ekonomik güç kayması ile birlikte güçler dengesi doğu-güney lehine değişmektedir. Değişimle birlikte doğu-güney yeni bir kurumsal çerçeve ve yapı talebinde bulunmaktadır. G-20 gibi yeni uluslararası kurumların, kuzey-batı ile doğu-güneyin yeni kurumsal yapı için mutabakat arayacağı kurumlar olması beklenmektedir. Yeni finansal mimaride büyük ölçüde doğu-güney daha fazla finansal kaynak sağlayacağı için, doğu-güneyin payının daha fazla olacağı beklenebilir.³

Henüz nasıl bir iktidar değişikliği ve ne kadar bir gücün kaydığı, güç kaymasının tam boyutları tespit edilememekle birlikte gelecekte de bu güç kaymasının boyutları tahmin edilememektedir. Beklentiler ve hızlı değişim etkisine bakıldığında küresel ekonomik gücün hızla OECD üyesi olmayan ülkelere kaydığı analiz

²HEYWOOD, Andrew, Çevirenler: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Küresel Siyaset, Adres Yayınları, 2013, Ankara, s.80

³ Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 21. Yüzyılda Küresel Güç Kayması, Temmuz, 2009, s.5, http://www.turksae.com/sql_file/356.pdf, (01.02.2016)

edilmektedir. Örneğin, Çin'in döviz rezervleri 1995 yılında 70 milyar dolar iken, 2 trilyon dolara çıkararak ve bu rezervler ile büyük yabancı satın almalar finanse edilebilir. OECD üyesi olmayan Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika gibi ülkeler varlıklarını kullanarak birlikte hareket etmeye çalışmaktadırlar.⁴

2001 İkiz Kuleler saldırısı, ABD gücünün ve uluslararası sistemdeki tartışılmaz liderliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Çin'in üretimde ABD ile rekabet eder hale gelmesi, satın alma gücü paritesine göre ABD'yi geçmesi, ABD'nin ekonomik güç noktasında tek başına liderliğini sarsmıştır. 2008 yılında yaşanan ABD kaynaklı ekonomik kriz, dünya piyasalarını olumsuz etkilemiştir. 158 yıllık Lehmann Brothers yatırım bankasının batması dünyada şok etkisi yapmıştır. Para güvenliği noktasında sermaye, kendine yeni güvenli limanlar bulmak için arayışa geçmiştir.

ABD gücünün en önemli askeri gücünün aşırılığı; tüm dünyaya yayılmış olan 800'ün üzerinde üs ve savunma harcamalarının kendisinden sonra gelen 20 ülkenin toplam savunma harcamalarından büyük olması; ABD'nin diğer önemli ekonomik gücünün azalmasına ve büyük cari açık oranlarına ulaşmasına sebep olmuştur. Özellikle 2008 ekonomik krizi de ABD ekonomisi için önemli bir darbe olmuştur. 2008 ekonomik krizi sonrası devletin bankalara yaptığı ekonomik yardımlar neo-liberal modelin ciddi biçimde sorgulanmasına neden olmuştur.⁵

İnovasyon ve teknolojinin dünyadaki durumu hızla değişmektedir. AB, ABD ve Japonya araştırma ve geliştirmede dünyada lider konumdadırlar. Dünya nüfusunun sadece yüzde yedisine ev sahipliği yapan AB, Dünyada yapılan araştırma harcamalarının yüzde 24'ünü ve patent harcamalarının ise yüzde 32'sini gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte Çin, Brezilya ve Hindistan gibi gelişmekte olan ekonomiler, teknoloji ve inovasyon da hızla küresel güç olma yolunda ilerlemektedirler. 2010 yılında Çin gayri safi yurt içi harcama da, araştırma ve geliştirmeye harcadığı miktarda Japonya'yı geçmiş ve 2018 yılında AB'yi yakalaması beklenmektedir. Güçlenen çok kutuplu dünyadaki inovasyon ölçek ekonomisinin önemini artırmıştır.⁶

AB, ABD ve Japonya'nın, 1980-2011 döneminde gerçekleştirdiği ihracatın küresel ihracatı içindeki payı sırayla %37'den %30'a, %11'den %8'e, %6'dan %5'e düşmüştür. İthalatta ise ABD'nin 1980-2011 döneminde gerçekleştirdiği ithalatın küresel ithalattaki payı %12'den %13'e çıkmış, AB'nin küresel ithalattaki payının %41'den %30'a, Japonya'nın ise %7'den %5'e düşmüştür.⁷

⁴ OECD, Economic Surveys China, March 2015, s.8, <http://www.oecd.org/eco/surveys/China-2015-overview.pdf>, (03.02.2016)

⁵ ÖRMELİ, Ozan, 21. Yüzyılda ABD- Çin Rekabeti, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2013, Sayı:29, s.5, (02.02.2016)

⁶ GREVİ, Giovanni, KEOHANE, Daniel, LEE, Bernice, LEWİS, Patricia, Chatham House, Empowering Europe's Future: Governance, Power and Options for the EU in a Changing World, s.31, <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/196123>, (04.02.2016)

⁷ T.C. Ekonomi Bakanlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü Çok Tarafli İlişkiler ve Uluslararası Kuruluşlar Dairesi, DTÖ 2013 Dünya Ticaret Raporu Genişletilmiş Özet, Ağustos 2013, www.baib.gov.tr/files/downloads/.../DTO2013Raporu_00002327.pdf, (10.09.2015), s.6.

2012 yılında küresel mal ihracatının %34'ünü Avrupa Birliği (5,67 trilyon dolar), %32'sini diğer Asya (5,41 trilyon dolar) ve %11'ini Kuzey Amerika (1,8 trilyon dolar) oluşturmuştur. 2007 yılında küresel ihracattan %40 pay alan Avrupa Birliği'nin payının beş yılda düzenli olarak düşerek %34' ulaşması ve aynı süreçte diğer Asya'nın ihracattan aldığı payı %29'dan %32'ye çıkartması; Çin, Hindistan, Tayland, Endonezya, Vietnam ve Hong-Kong gibi gelişmekte olan Asya ülkelerinin ihracatlarında artışa sebep olmuştur.⁸ Batılı aktörlerin ihracattaki payı azalırken Asya Pasifik ülkelerinin payı artmaktadır. Bu durum güç kaymasının bir vesilesi olmaktadır.

ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN BATI ÇIKARLARI İÇİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI

Dünyada yaşanan baş döndürücü gelişmeler ile birlikte Küreselleşen dünyanın bir köy halini aldığını savunanlar, haklı kabul edilmektedirler. Avrupa Birliği Batıda en önemli ekonomik ve siyasi merkezlerden birisidir. Bununla birlikte Latin Amerika serbest bölgesi, Güney Ortak Pazarı, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi, Amerika'daki önemli ekonomik oluşumlardır.

Asya Pasifik'te ise Güneydoğu Asya Uluslar Topluluğu, Güney Asya Serbest Ticaret Bölgesi; Avrasya Bölgesi'nde Şanghay İşbirliği Örgütü, Avrasya Ekonomik Topluluğu, Karadeniz Ekonomik İşbirliği; Orta Doğu'da İslam İşbirliği Teşkilatı, Körfez İşbirliği Konseyi, Petrol İhraç Eden Ülkeler teşkilatı öne çıkan bölgesel ekonomik kuruluşlardır.

Batı dünyasında bölgesel bütünleşmenin en büyük örneklerinden birisi Avrupa Birliği'dir. Uzun yıllar yaşanan çıkar çatışmaları ve güç mücadeleleri sonucunda Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında 1951 yılında imzalanan Paris Anlaşmasıyla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur. Topluluk kuruluşundan itibaren sürekli kendini geliştirmiş ve yenilemiştir. 1957 Roma Anlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuş sonraki süreçte de Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulmuştur. Kendi içinde kendine has bir yönetim mekanizması geliştiren birlik; AB Komisyonu, AB Konseyi, AB Parlamentosu, AB Adalet Divanı organlarınca yönetilmektedir. Kendi bankası, bayrağı ve marşı olan AB, imzaladığı Schengen sözleşmesiyle vatandaşlarına birliğe üye ülkeler arasında serbest dolaşım sağlamaktadır. Ekonomik, siyasi ve askeri olarak bütünleşmeyi hedefleyen birlik; dünyada ekonomik ve siyasi olarak önemli bir güç konumundadır.

AB'nin politikaları 'havauç ve sopa' stratejisinde olduğu gibi siyasi ve ekonomik vasıtaların karışımı ile uygulanır. Eğer havauçlar işe yaramaz ise AB'nin demokratik ve insani yüzü bir anda değişerek ekonomik yardımların iptali, siyasi izolasyon gibi yumuşak yaptırımlardan askeri müdahaleye kadar varan zorlayıcı

⁸ S. BAVLI, M.Z. KÖKSAL, A. ATIL, 2007-2012 Dönemi Küresel ve Ulusal Dış Ticaret Gelişmeleri, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Ankara, 2013, <http://risk.gtb.gov.tr/ara/?q=2007-2012>, (10.09.2015), s.7.

yöntemler devreye girer. Havuçlar ise Avrupa Ortaklığı veya Cotonou gibi anlaşmalar kullanılarak ülkelerin iyi yönetim ve insan hakları adı altındaki AB isteklerini kabul etmesi ve bunun karşılığında AB'nin yardım ve ticaretinin artmasıdır.⁹

BM, üyeliğinin dünyadaki bütün devletlere açık olmasının yanında siyasal, güvenlik, sosyal, ekonomik ve kültürel konularda faaliyet gösteren çok amaçlı bir evrensel örgüttür. Uluslararası alanda siyasal işbirliğini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan örgüt, en önemli organlarından biri olan Güvenlik Konseyi aracılığıyla uluslararası barış ve güvenliği sağlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte bu organda verilen önerileri veto etme yetkisine sahip olan Rusya, Fransa, İngiltere, Çin ve ABD; bu kurumu demokratik olmaktan çıkarmaktadır. Bu uluslararası kurum barış ve güvenliği bozan ülkelere karşı önlemler alabildiği gibi saldırı fiilinin gerçekleşmesi halinde güç kullanmaya varıncaya kadar birçok tedbire de başvurabilmektedir. Birleşmiş Milletlerin Güvenlik konseyi, Genel Kurul, Genel Sekreterlik, Uluslararası Adalet Divanı, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Uluslararası Hukuk Komisyonu gibi organlarıyla bu yaptırımlar hayata geçmektedir.¹⁰

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan ülkelerin oluşturduğu BM Sistemi, günümüz problemlerini, çıkar çatışmalarını çözme noktasında yetersiz kalmaktadır. Günümüzde yenedünya düzeni isteyen ve sesleri gittikçe yükselen üye devletler mevcut Birleşmiş Milletler yapısının değişmesini istemektedirler. Almanya, Hindistan, Brezilya veto yetkisinin kendisine de tanınmasını istemekle birlikte, Suudi Arabistan kendisine verilen geçici Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyini reddedebilmektedir. Zamanla üye devlet sayısı 193'e varan Birleşmiş Milletler, karmaşık ve adaletsiz yapısıyla birlikte çözümün değil sorunun merkezi haline gelmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası küresel ekonominin sacayaklarından biridir. Bu üç kurumun temellerini, II. Dünya Savaşı sonrası dünyanın en önemli ekonomik ve politik gücü haline gelen ve yenedünya düzenine yön veren ABD atmıştır. IMF, dünya finans piyasalarında istikrar sağlayıp üye ülkelerin dış ödemeler konusunda karşılaşacakları sorunlara çözüm ararken, Dünya Bankası önce Avrupa ekonomisinin onarımına, daha sonra ise gelişmekte olan ülkelerin kalkınma programlarına finansman desteği sağlamaktadır. Uluslararası ticaretin düzenlenmesi, işleyişi, yönlendirilmesi ise Dünya Ticaret Örgütüne bırakılmıştır.¹¹

Bretton Woods kurumsal mimarisi içinde kalkınma sorunları ile ilgilenecek başlıca organ olarak tasarlanan Dünya Bankası, yarım asrı aşan ömrü süresince

⁹ YILMAZ, Sait, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 3 Yıl: 2012, s.205

¹⁰ ARI, Tayyar, Uluslararası İlişkilere Giriş, MKM Yayıncılık, Bursa, 2012, s.116

¹¹ ŞAHİNÖZ, Ahmet, Dünya Ticaret Örgütü'nün Dönüşümü, Küreselleşme ve Türkiye Tarımı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, s.1, 2002, <http://kisi.deu.edu.tr/dilek.seymen>, (25.02.2016)

Marshall Planı ile Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasından, dekolonizasyon sürecindeki ülkelerin kalkınma çerçevelerinin belirlenmesine; tarıma dayalı sanayileşme modellerinin gelişmekte olan ülkelere dayatılmasından ithal ikameci sanayileşme stratejilerine geçişe; uluslararası borç krizine girsin ya da girmesin çevre piyasaların küresel sermayenin etkilerine açılmasından "fakirlikle mücadele" ve "iyi yönetim" savunuculuğuna uzanan oldukça ilginç ve keskin söylem kaymaları ve politika değişikliklerine gitmiştir. Bu süreçte başlıca destekçisi olan ABD'nin küresel ekonomi politik öncelikleri doğrultusunda derin zikzaklar yapmış; 1950 ve 60'larda daha müdahaleci, 1970'lerden itibaren görece sosyal adaletçi, 1980'lerde radikal derecede neoliberal, 1990'ların ortalarından itibaren ise sosyal adalet dozu nispeten arttırılan rafine neoliberal söylemlerin başlıca savunucusu olagelmıştır.¹²

ÇOK KUTUPLULUĞUN GÜÇLENİŞİ: BRICS VE ŞİÖ

Çin ve Rusya Ekonomik İlişkileri

İki ülke arasındaki ilişkiler, karşılıklı çıkar üzerinde kurgulanmış ve daha çok rasyonel düşünce ve realist yaklaşımın sonucudur. İki ülke karşılıklı güveni sağlamak için çok çaba sarf etmekle birlikte, Soğuk Savaş sonrası ABD liderliğindeki tek kutuplu dünya düzenine karşı işbirliği yapmışlardır. İki ülke arasında var olan sınır problemleri yüzde 99 oranında çözümlenmiş, ekonomik işbirliği alanları tespit edilmiş ve beklentinin altında kalmasına rağmen uygulamaya geçilmiş, enerji anlaşmalarında zor aşamalar tamamlanmıştır. İki ülke arasında uluslararası ve bölgesel sorunlar üzerinde düzenli görüşmelere dayalı bir mekanizma işletilmektedir.¹³

Dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Çin'in sanayisinin hızla büyümesi ve Amerika ile rekabet eder hale gelmesi, bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Şanghay, Pekin, Guangzhou gibi şehirler Çin'in küreselleşen yüzünü gösterirken; arka mahallerinde ya da dış dünyaya kapalı şehirlerinde ise halk büyük bir sefalet içinde yaşamaktadır. Ülkedeki gelir adaletsizliği ekonomik ve sosyal sorunlara kaynaklık etmektedir.

2014 yılında Vladimir Putin ve Xi Jinping eşliğinde Gazprom ve Çin Ulusal Petrol Şirketi arasında 30 yıllık yaklaşık 400 milyar dolarlık doğalgaz anlaşması imzalanmıştır.¹⁴ Bu anlaşma ile Rusya; Avrupa ile olan askeri, ekonomik ve siyasi gerginliğini Çin ile yakınlaşarak aşmak istemektedir.

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard&Poors, Ocak 2015'te Rusya'nın kredi notunu "BBB-"den "BB+" seviyesine indirmiş ve 23 Şubat'ta da

¹²ÜNAY, Sadık, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:41, Ekim 2009, s.106-107, <http://siyasal.istanbul.edu.tr/?p=6451>, (21.02.2016)

¹³ Stratejik Düşünce Enstitüsü, Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya, Haziran 2010, s.67, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE-YeniRusyaFDFD.pdf>, (25.02.2016)

¹⁴ Alec Luhn and Terry Macalister, "Russia Signs 30-year Deal Worth \$400bn to Deliver Gas to China" <http://www.theguardian.com/world/2014/may/21/russia-30-year-400bn-gas-deal-china>, (07.09.2015)

Moody's de Rusya'nın kredi notunu yatırım yapılabilir seviyesinin altına çekmiştir. Moodys bu kararına gerekçe olarak Ukrayna krizini, petrol fiyatlarındaki düşüşü ve Rubledeki değer kaybını göstermiştir.¹⁵

Rusya ile Çin arasındaki olumlu ilişkilerin nedeni karşılıklı birbirlerine duyulan ekonomik, siyasi ve askeri ihtiyaçtır. Sınır güvenliği, bölge güvenliği, Çin'in ve Rusya'nın ulusal güvenliği, ABD'nin bölge ve küresel politikalarına tepki, Çin'in büyüyen ekonomisiyle beraber duyduğu enerji ihtiyacı, Rusya'nın son yaşanan Ukrayna ve Gürcistan sıcak çatışmaları nedeniyle ambargoya uğraması iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmıştır. İki ülke yükselen ekonomileri ile birlikte daha fazla pazara ihtiyaç duymaktadırlar. Bunun içinde kendi aralarındaki göçmen problemi, farklılaşan güvenlik perspektifleri, iki ülkenin silah sanayisi ile ilgili arayışlarından doğan rekabet, ulaşım ve iletişim gibi problemleri çözmek zorundadırlar.

BRICS

Dünya ekonomisinde gücün batıdan doğuya kaydığı söylemlerinin yanında "BRICS" olarak adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'dan oluşan ülkeler bloğu ön plana çıkmıştır. BRICS üyeleri, Dünya Bankası'na alternatif olacağını belirttikleri bir banka kurmayı kararlaştırmışlardır. IMF'yi, para verme karşılığında kuruluştaki etkinliklerini artırmaya çağırmışlardır. Çin, küresel krizlerin önlenmesi için IMF'ye 43 milyar dolar, Rusya ise 10 milyar dolar katkı sağlayacaklarını açıklamışlardır. Dünya nüfusunun yüzde 42'sine, küresel ticaretin yüzde 18'ine sahip olan BRICS ülkeleri, ABD dolarının ticari işlemlerdeki egemenliğine de karşı çıkmaktadırlar. İran'ın nükleer programı, Suriye bunalımı, küresel ekonomik kriz gibi konularda ortak tavır takınan BRICS; Dünya Bankası verilerine göre 2025'te küresel ekonomik büyümenin yarısını sağlayacaklardır. Yine verilere göre dünya enerji kaynaklarında denetim Batının çok uluslu şirketlerinden Çin ve Rusya'nın devlet şirketlerine geçecektir. BM, IMF, G-8 ve G-20 ülkeleri eski güçlerini yitirirken, BRICS ve Şanghay İşbirliği Örgütü güçlenecektir.¹⁶

Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in dünyanın en büyük ekonomileri arasına nasıl katıldığını görmek için büyüme performanslarını incelemek isabetli olacaktır. 1980 sonrasında sabit fiyatlarla yıllık ortalama GSYH artışı Çin'de yüzde 10, Hindistan'da %6, Brezilya'da %2,5, Rusya'da ise %0,6 olarak gerçekleşmiştir. Çin ve Hindistan yüksek işgücü potansiyeli ile birlikte son 20-30 yıldaki büyüme performansı ile dünyanın en büyük gelişmekte olan ekonomileri haline geldiği söylene-bilmektedir.¹⁷

¹⁵ Türkiye İş Bankası, Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler Mart 2015, Türkiye İş Bankası Raporu, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/dteg_201502.pdf, s.3. (25.02.2016)

¹⁶ DOSTER, Barış, Arap Baharı Üzerinden Avrasya-Atlantik Rekabetini Yorumlamak, <http://www.bilgesam.org/yazar/327/-baris-doster/>, s.171-172, (25.02.2016)

¹⁷ ÖZ, Sumru, Politika Notu 10-15, Ekonomik Araştırma Forumu, TÜSİAD Koç Üniversitesi, Eylül 2010, http://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/eaf_pn1015.pdf, s.2. (25.06.2015)

BRICS ülkelerinde gerçekleştirilen ekonomik reformlar, bu ülkelerin ekonomileri üzerinde köklü etkiler yapmıştır. Çin, Hindistan ve Brezilya'da yapılan beşeri sermaye yatırımları, bu ülkelerin sosyal ve ekonomik göstergelerinde önemli ve olumlu gelişmeler elde edilmesine vesile olmuştur. Rusya'da yapılan ekonomik reformlar ise istenilen sonuçları sağlamamıştır. Rusya, beşeri sermaye yönünden ABD'nin %70-80 gerisinde kalmıştır. Çin ve Hindistan sanayi ürünleri ihracatından büyük kazançlar elde ederken, Rusya ise petrol ve doğalgaz satışından gelir sağlamaktadır. Güney Afrika ekonomisi ise altın ve elmas madenlerine önemli ölçüde bağlıdır. Artan mal fiyatları Brezilya'ya önemli kazançlar sağlamaktadır.¹⁸

BRICS ülkeleri, ucuz emek ve düşük üretim maliyetleri nedeniyle yüksek büyüme fırsatı yakalayabilmeleri, doğrudan yabancı yatırımları çekebilmeleri, döviz rezervlerini ve milli gelirlerini hızla artırabilmeleri ile dünyada parlayan ülkeler olmuştur. BRICS ülkeleri yakaladıkları sürdürülebilir ve istikrarlı büyüme hızları ile gelişmekte olan ülke kategorisinde değerlendirilmişlerdir. 2008 yılındaki küresel finans krizinden az etkilenmekle birlikte G-7 ülkelerine göre de daha az etkilenmişlerdir. Çin'in büyümesinde ihracat ve işgücü, Hindistan'ın büyümesinde iç talep ve hizmetler, Brezilya'nın büyümesinde tarımsal ürün ve emtia ihracatı, Rusya'nın büyümesinde sahip olduğu enerji kaynaklarının dünya piyasalarındaki değerinin artması, Güney Afrika'nın büyümesinin altındaki sebep ise hammadde zengini olmalarıdır.¹⁹

Dünya ekonomisinde Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'e, makro performans açısından bakıldığında, ayrı bir yere sahip olduğu görülmektedir. Dört ekonomi, dünya döviz rezervlerinin % 40'ına sahip ve en büyük on döviz rezervi sahibi ülke arasında yer almaktadır. Çin, 2,4 trilyon dolarlık rezervi ile birinci ve aynı zamanda Japonya'dan sonra ikinci en büyük net kreditedir. 1992 yılında piyasa reformlarına başladığında Rusya'nın döviz rezervi hiç yokken 420 milyar dolara kadar çıkmıştır. BRIC ülkelerinin sahip olduğu döviz rezervlerinin 1/6'sı, IMF gibi bir fon oluşturmaya yeterli konumdadır. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in sahip olduğu yabancı varlıklar bu ülkeleri 2008 krizine karşı korumuş ve bu ülkeleri finansal açıdan daha güçlü kılmıştır. Batılı ülkeler borçları ile mücadele ederken, çoğu yatırım bankası Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'i, kamu borcu düzeyleri genellikle durağan olduğundan, bu ülkeler yatırım için tavsiye edilmiştir.²⁰

Halihazırdaki küresel sistemden rahatsız olan BRICS ülkeleri, 15 Temmuz 2014 tarihinde yeni bir kalkınma bankası kurduklarını duyurmuşlardır. Bankanın isminin başında yer alan "Yeni" ifadesi, BRICS'in doğrudan yeni ve alternatif bir

¹⁸ BAL, Harun, ALGAN, Neşe, MANGA, Müge, KANDIR, Ediz, Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS Ülkeleri ve Türkiye Örneği, International Conference On Eurasian Economies 2014, <http://avekon.org/papers/923.pdf>, (09.09.2015), s.4.

¹⁹ YALÇINKAYA, Ömer, TEMELLİ, Fatma, Ekonomik Büyüme İle Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki: BRICS ve MINT (1992-2013), Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 19 Sayı 4, 2014, s.203

²⁰ BAYTAR, Rana Atabay, Türkiye ve BRIC Ülkeleri Arasındaki Ticaret Hacminin Belirleyicileri: Panel Çekim Modeli Analizi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 11, Sayı:21 Bahar 2012/1, s.406.

düzen çağrısı olarak algılanmıştır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu merkezli küresel finans sistemine yönelik revizyonist bir karşılık verme girişimi olarak ortaya konulmuştur.²¹

Dünya siyasetinin daha çoğulcu bir hale gelmesi, Batı dışı unsurların uluslararası siyaset, ekonomi ve kültüründe gittikçe ağırlığını arıtması, Batı'nın ve ABD'nin küresel siyaset, ekonomi ve kültürde etkisinin nihayete ereceği anlamına gelmemekle birlikte ABD ve AB etkinliğini sürdürmeye devam edecektir. Bununla birlikte dünyada birçok gücün yükselmekte olduğu analiz edilmektedir. Asya-Pasifik Bölgesinin gelecek 20-30 yılda bir cazibe merkezi haline geleceği uzun yıllardır dillendirilmektedir. Sadece Çin ve Hindistan değil, Afrika, Ortadoğu ve Latin Amerika'da önemli modernleşmelerin olacağı ve bu gelişmelerin dünya siyasetini derinden etkileyeceği analiz edilmektedir. Bu konuda akademik ve popüler literatür BRICS, MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye), "Küresel Salıncak Ülkeler-Global Swing States" (Brezilya, Türkiye, Hindistan, Endonezya) gibi ifadeler sıklıkla kullanılmaktadır. G-8 ve G-20'lerin tekrardan tasarlanması küresel ekonomi ve siyasetin çoğul yapısının kontrol altında alınmasında yaşanan zorlukları göstermektedir.²²

ŞİÖ

ŞİÖ günümüzde 37 milyon km kare alanı ile Avrasya'nın %40'ına, dünyanın yüzölçümünün ise %7'sine tekabül ederken, 2.7 milyar nüfusu ile dünya nüfusunun %40'ını oluşturmaktadır. Örgüt, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2 daimi üyesine ve dünyadaki nükleer güce sahip ülkelerin yarısına sahiptir. Üye sayısının az olmasına rağmen sahip olunan güç, örgütün etkinliğini göstermesi bakımından önemli bir ölçüttür. ŞİÖ bu açıdan gerek Avrasya gerekse dünya siyasetini etkileme gücü olan ve gelecekte de bu gücü artırma ihtimali ve fırsatı olan bir örgüttür.²³

Şanghay İşbirliği Örgütü'nü oluşturan ülkeler Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'dır. Örgütün ana kuruluş amaçları; Serbest Ticaret Bölgesi oluşturmak, güvenlik, enerji alanında ortaklık ve büyük bir güç oluşturmaktır. Soğuk Savaş sonrası SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Türki Cumhuriyetler; bu vesileyle Rusya ile olan işbirliğini daha da artırmışlardır. Çin'in ekonomik yükselişi, artan enerji ve pazar ihtiyacı bu oluşumu çok önemli kılmaktadır.

²¹ YILDIZ, Çağlayan, Çin'in Uluslararası Finans Sistemine Cevabı: Asya Altyapı Yatırım Bankası, Ekonomik ve Sosyal Düşünce Araştırma Geliştirme Vakfı, s.2, <http://www.esagev.org/FileStorage/Article/98646a4b-1e51-4f46-9c81-c39e8aa5e918.pdf>, (25.05.2016)

²² Usul, Ali Resul, Batı- Sonrası Dünyaya Doğru Türk Dış Politikası, Müstakil Sanayici ve İşadamlar Derneği Araştırma Raporları, 2013, İstanbul, <http://www.musiad.org.tr/tr-tr/musiad-kitapligi/araştırma-raporlari-->, s.8, (12.08.2015)

²³ ÖZDAŞLI, Esmâ, Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 4 Sayı: 6, 2012 Bahar, s.120

İran ile birlikte ŞİÖ ülkeleri dünya petrol rezervlerinin % 20'sine, doğal gaz rezervinin %50'sine sahiptir. Bölgede Rusya, Kazakistan, Özbekistan, İran gibi önemli enerji ihracatçıları ile Çin ve Hindistan gibi sanayisi çok gelişmiş ithalatçıları bulunmaktadır. Bu anlamda 2006 Şangay Zirvesi'nde enerji, bilgi, teknoloji, ulaştırma öncelikli işbirliği alanları olarak öncelenmiştir. Özel sektörün gelişmesi için iş forumu ve bankalar birliği kurulmuştur. Aynı zirvede Putin, "Enerji Kulübü" kurma fikrini ortaya atmıştır.²⁴

Dünyanın en büyük pazarlarından birine sahip, en büyük enerji üretim ülkesine sahip ve dünyanın en çok enerji tüketen ülkelerinden birine sahip olan Şanghay İşbirliği Örgütü; 2010 yılı verilerine göre dış ticaret hacmi olarak da 3 trilyon 176 milyar dolara ulaşmıştır. Çin'in Örgüt'ün beş üyesi ile arasındaki ticaret hacmi 2001 yılındaki 12.22 milyar dolardan 2012 yılında 84.7 milyar dolara yükselmiştir. Çin-Rusya ticaret hacmi 2001 yılındaki 5.596 milyar dolardan 2010 yılının 59.34 milyar dolara yükselmiş ve Rusya'nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Örgütün serbest ticaret alanı ve ekonomik entegrasyon projesini gerçekleştirme durumunda, Örgütün 2020 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasılası dünya'nın %30'unu teşkil etmesi beklenmektedir. Yani ŞİÖ dünyanın en büyük güvenlik ve ekonomik örgütü olmaya aday durumdadır.²⁵

TEK KUTUPLULUKTAN ÇOK KUTUPLULUĞA KÜRESEL AKTÖRLERİN REKABETİ: Güçlü ve zayıf yönler

Dünya'da Ekonomik Dönüşüm

2009 yılında dünya ekonomileri küçülürken 2010 yılında dünya ekonomileri daha pozitif yönlü seyretmiştir. 2009 yılında %0.6'lık oranla küçülen dünya ekonomisi, 2010 yılında %5 oranında büyümüştür. Gelişmiş ülke ekonomileri %3 oranında ve gelişmekte olan ülkeler ise %7.1 oranında büyümüştür. Gelişmekte olan dünya ekonomilerinde büyüme daha yüksek olurken gelişmiş ülkelerde büyüme daha düşük oranlı kalmış, hatta İspanya %0.2 oranında küçülmüştür. Küresel krize rağmen, 2009 yılında da büyüme gösteren Çin, 2010 yılında da %10.3 oranı ile büyümeye devam etmiştir.²⁶

Gelişmiş ülkeler genelinde krizin tavan yaptığı 2009 yılında görülen ortalama %3.4 oranındaki daralmanın, işsizlik oranını hızlı bir şekilde yükselterek %8.1 oranına getirmiştir. Kriz sonrası pozitif dönen büyüme ile birlikte istihdama olan etkisi ise aynı oranda olmamıştır. 2010 yılında GSYH büyüme hızı %3 olmuş ancak buna rağmen işsizlik düşmemekle birlikte hafif bir artış göstermiştir. 2010 yılı sonrasında daha gevşek seyretmeye başlayan büyüme rakamları ise, işsizlik

²⁴ BEKCAN, Umut, Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2012, s.99

²⁵ YARDIMCIOĞLU, Mahmut, KOÇARSLAN, Hüseyin, "Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü", KSÜ, İİBF Dergisi, Yıl:2012 Cilt:2 Sayı:2, s.168

²⁶ TOBB, Ekonomik Rapor 2010, TOBB Yayın No:2011/135, <http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/ekonomikrapor2010.pdf>, s.3 (15.07.2016)

oranını düşürme yönünde ciddi bir etki oluşturmamıştır. 2012-2013 döneminde %1 bandında büyüyen gelişmiş ekonomiler GSYH'si, ortalama işsizlik oranını ancak %7.9 düzeyine indirgeyebilmiştir. İşgücü piyasalarını canlandıracak gerekli ivmeyi kazanamayan gelişmiş ekonomiler, kriz öncesi işsizlik düzeylerinden halen uzak gözükmetedirler.²⁷

Dünya ekonomisine 2014 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla sıralaması açısından baktığımızda; 17.4 trilyon dolar ile ABD, 10.3 trilyon dolar ile Çin, 4.7 trilyon dolar ile Japonya, 3.8 trilyon dolar ile Almanya'yı 2.8 trilyon dolarla İngiltere izlemektedir. 2.2 trilyon dolar ile Brezilya 7. sırada, Hindistan 2 Trilyon dolar ile 8. sırada, Rusya 2 trilyon dolar ile 10. sırada, 341 milyar dolar ile Güney Afrika 35. sırada bulunmaktadır.²⁸

2014 Dünya nüfus verilerine baktığımızda Amerika Birleşik Devletleri'nin nüfusu 318 milyon, İngiltere'nin yaklaşık 65 milyon, Fransa'nın 66 milyon, Almanya yaklaşık 81 milyon, İtalya 61 Milyon, Rusya yaklaşık 144 milyon, Çin 1 milyar 364 milyon, Brezilya 202 Milyon, Güney Afrika 54 milyon, Hindistan 1 Milyar 267 milyon, Kazakistan 17 Milyon nüfusu ile dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmaktadır.²⁹

Uluslararası ekonomik düzene hakim iki eğilimden birisi; ticaret, sermaye ve bilgi olmakla birlikte sınırları ortadan kaldırmaktadırlar. İkincisi ise ticaret blokları ile başlayan bölgesel bütünleşme projeleridir. En önemlisi Avrupa Birliği olmakla birlikte MERCOSUR, Asya-Pasifik Konseyi (APEC) ön plana çıkmaktadır. Oluşturulan ticaret bölgeleri ile birlikte ülkelerin Pazar kapma yarışları ile ortaya çıkan bütünleşmeler, bir spagetti çanağı gibi iç içe geçmiştir.³⁰

Dünyada Politik Dönüşüm

Yüzyıl önce siyasal yapılanma bakımından birbirine denk güçlerin birbirine üstünlük sağlamak amacıyla ittifaklar sistemine dahil olduğu söylenebilir. Yüzyılımızda ise; Soğuk Savaşın ardından süper güç olarak ortaya çıkan ABD'nin bu niteliği, Asya ülkeleri tarafından ekonomik canlanış açısından; Çin, AB ve Rusya tarafından ise ekonomik ve askeri açıdan dengelenmeye çalışılmaktadır. Günümüzde NATO, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile Şanghay İş Birliği gibi güvenlik yapılanmalarını düşündüğümüzde yüzyıl öncesinde olduğu gibi, ülkelerin güvenlik endişelerinin ittifak vasıtası ile karşılanmasını tercih ettiklerini görebilmekteyiz.³¹

²⁷ Türkiye İhracatçılar Meclisi, Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu 2014, <http://www.tim.org.tr/tr/tim-gundem-tim-ekonomi-ve-dis-ticaret-raporu-2014-ile-ihracatin-anatomisini-cikardi.html>, s.13, (25.02.2016)

²⁸ T.C. Kalkınma Bakanlığı, Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2014, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/TemelEkonomikGostergeler.aspx>, Ocak 2015, s.16

²⁹ Total Population, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>, (07.09.2015)

³⁰ CASTELLS, Manuel, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür 1. Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2001, s.141

³¹ DEMİR, Sertif, 20. ve 21. Yüzyılların Başlangıç Dönemlerinin Karşılaştırılması: Örtüşen ve Ayrışan Olguların Bir Analizi, Akademik Bakış, Cilt 5 Sayı 10, Yaz 2012, s.226

Günümüzde, nüfuz alanını tüm dünya olarak kabul eden "küresel siyaset" anlayışı giderek güçlenmektedir. Bu durum geleneksel siyasetten, çok aktörlü yapının oluşturduğu küresel siyasete işaret etmektedir. Küresel siyaset; ulus devlet, devletler-üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşların etkileşimleri sonucunda şekillenmektedir. Ulus devlet, hala temel bir birim olmasıyla birlikte yetki ve manevra alanlarının belirli ölçüde kısıtlandığı bir yapıya dönüşmektedir.³²

Önemli düşünürlerden I. Wallerstein bir makalesinde, ABD'nin hegemonik gücünün, prestijinin ve otoritesinin düşüşünün ertesinde, dünyanın çok kutuplu jeopolitik bir yapıya yöneldiği, bölgeselleşmenin ve bölgesel düzeyde rezerv para cinsinin bile değişebileceği yeni bir resmin şekillenmekte olduğunu ifade ederek, Şanghay İşbirliği Örgütü gibi BRICS'in de çok kutuplu yapının belirleyici olacağı yeni büyük resmin bir parçası olabileceğine işaret etmektedir.³³

Uluslararası Sistemde Finans Kaynaklarının Dünya Ekonomisi ve Siyasetine Etkileri

Dünya Bankası, Avrupa Merkez Bankası, Uluslararası Para Fonu, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Amerikalılar arası Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Yatırım Fonu, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, İslam Kalkınma Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ticaret ve Kalkınma Bankası, uluslararası faaliyet gösteren bankalardır. Bu banka ve finans kuruluşları ile birlikte bölgesel ve küresel ticaret geliştirilerek yeni pazarlar elde edilebilmektedir. Bununla birlikte ortaya çıkabilecek ekonomik krizlere karşı bölgesel olarak tedbir alınmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın üst düzeye çıktığı günümüzde komşudaki kriz rahatlıkla bölgeyi ve dünya ekonomilerini etkileyebilmektedir.

Uluslararası sistemdeki ekonomik, ticari, askeri, sosyal ve kültürel ilişkiler kompleks hale gelmiştir. Bu noktada ekonomi ve ticaret ön plana çıkmıştır. Kotalar, ambargolar, yerli sanayi ve yabancı sanayi rekabeti, ticarete yaşanan karşılıklı sıkıntılar gibi bir çok değişkenle devletler ve özel sektör mücadele etmek durumunda kalmışlardır. En önemli noktalardan biriside bu anlamda kriz dönemleri gibi dönemlerde finansal desteğin bulunması olmuştur. Devlet ve özel sektördeki yatırımların gelişmesi, zor durumda kaldıklarında bir destek oluşturulması ekonomiler için hayati bir önem taşır hale gelmiştir. Bazen bir firmanın batması, bir ekonominin krize girmesi demek binlerce işsizlik ve bunun sonucunda ekonomik, sosyal ve kültürel patlamalar zincirlemesi oluşması anlamına gelmektedir.

³² BAYAR, Fırat, Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf>, s.28, (25.02.2016)

³³ DURAN, Osman, Uluslararası Sistemde Yeni Bir Kurumsallaşma Olarak BRICS ve Türkiye, Strateji Yazıları-I, Milli Güvenlik Perspektifinden İç ve Dış Meseleler, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, MGK Genel Sekreterliği Yayınları, s.88, Ankara, 2014

26-27 Mart 2013'te "BRICS Liderleri ve Afrika Forumu" ile birlikte Güney Afrika'nın Durban kentinde gerçekleştirilen BRICS zirvesinde; Dünyanın %20'sini üreten BRICS ülkelerinin, gelişen piyasa ekonomilerini daha da kalkındırmak, siyasi bir gruplaşmanın ötesine geçmek adına kendi bankalarını kurma kararlarını almışlardır. Aynı zamanda bu ülkelerde uygulanan korumacılık politikalarında ele alınmıştır. Korumacılık politikasının 2008 finans krizi ardından bu ülkelerin kendi ekonomilerini korumak amaçlı bu politika gündeme gelmiştir. Fransız ihracat kredi kuruluşu Coface'nin analizine göre korumacılığın en çok olduğu ülkelerin başında Arjantin, Rusya ve Hindistan gelirken en az olduğu ülkeler Meksika, Güney Afrika ve Türkiye olarak değerlendirilmiştir.³⁴

Çin, Asya Altyapı Yatırım Bankası'nı Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası'na alternatif olarak görmektedir. Kendi finans bağımsızlığını sağlamak isteyen Çin, 50 milyar dolar olan Asya Altyapı Yatırım Bankası kuruluş sermayesini 100 milyar dolara çıkarılmasını sağlamıştır. Çin'den sonra en fazla söz hakkına sahip olacak ülkeler Hindistan ve Rusya'dır.³⁵

Sonuç

Yaşanan bölgesel ve küresel ekonomik, siyasi ve askeri bütünleşmeler ile birlikte Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan tek kutuplu dünya sistemi çok kutupluluk yönünde hızla değişmektedir. Bunun en büyük nedeni her geçen gün hızı artan küreselleşme, hızla gelişen teknoloji ve ulaşım, değişen enerji kaynakları, yaşanan ekonomik, siyasi ve askeri krizler, hızla artan nüfustur. Bununla birlikte uluslararası örgütlerin, çok uluslu şirketlerin ve bölgesel ekonomik örgütlerin uluslararası sistemde artan önemi ve etkisi, uluslararası sistemde devletlerin birbirine karşı artan bağımlılıkları da çok kutupluluğa geçişi kuvvetlendirmektedir.

BRICS ülkelerinin ortak banka kurmak istemesi, gelişmekte olan ve hali hazırda sanayi, teknoloji, imalat, özel sektör, inşaat sektörü, enerji sektörü gibi birçok sektörde eksiği olan bu ülkelerin kaynaklarını etkin kullanarak, gelişmiş ülkelere karşı daha dayanıklı hale getirecektir. Avrupa Birliği'nin kendi parasını kullanması birliğin gücünü artırmış bununla birlikte yeni oluşan güç merkezleri Bağımsız Devletler Topluluğu gibi kendi paralarını kullanmak için planlar yapmaktadırlar. İngiltere'nin birlikten ayrılma kararı almış olması birliğin gelecekteki gücüne dair endişeleri artırmaktadır. ABD'nin 1970'lerden beri düşük düzeyde de olsa ekonomik durgunluk ve düşüş trendine girmesi de çok kutupluluğu besleyen bir diğer önemli gelişmedir. Bush döneminde tek taraflı politikalar izleyen ve önleyici saldırı doktrini çerçevesinde sıklıkla askeri müdahalelere başvuran bir ABD'den Obama döneminde çok taraflılığa ve diplomasiye önem

³⁴İnşaat Sektörü Analizi "Ekonomik NATO", "BRICS Kalkınma Bankası" ve Yeni Hegemonya Arayışlarına Doğru, Dünya- Türkiye- İnşaat Sektörü, Türkiye Mühendisler Birliği, Nisan 2013, www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/tmb_bulten_nisan2013.pdf, (07.09.2015), s.3.

³⁵ Ahmet Yesevi Üniversitesi, Eurasian Research Institute Weekly e-bulletin No:29, 20.07.2015, s.1, eurasianri.org, (25.02.2016)

veren ABD'ye dönüşüm temelinde birer politik tercih olmanın dışında, ekonomik, politik ve askeri gücün zayıflamasıyla da izah edilebilir.

Tek kutupluluğu çok kutupluluğa göre daha barışçıl görenler, çok kutuplulukta oluşacak güç merkezlerinin ve güç dengesinin daha çok çatışmaya yakın olacağını iddia etmektedirler. Bu varsayımdan hareketle güç değişimlerinin dünyada neden olacağı sancılar, küreselleşme ve teknolojiyle artan ve gelişen silah kapasiteleri, yaşanan küresel buhran, askeri çatışmaları daha tahripkar yapacağı açıktır. Bunu iyi analiz eden küresel devletler askeri durumdan daha çok ön plana çıkan ekonomiyi bir silah olarak kullanmak istemektedirler. Rusya'nın enerjisi, ABD'nin siyasi ve ticari üstünlüğünü ön plana çıkardığı gibi, en iyi olduğu alanı ön plana çıkararak ülkeler, enerji üstünlüğü gibi, bunu silah olarak kullanmaya çalışmaktadırlar. Ancak sorunun barışçıl olup olmadığı tartışması bir tarafa modern ulus devletler, ekonomik bölgesel oluşumlar ve çokuluslu şirketlerin doğruya doğru dağılımı, bu coğrafyadakilerin güçlenişine baktığımızda çok kutupluluğun daha muhtemel bir durum olduğunu söylemek gerekecektir. Ayrıca ABD ve AB üyesi ülkelerin de gelecek hedeflerinde en stratejik alanı Asya-Pasifik alanının oluşturması da bir tesadüf değildir. Bu tercih değişimi de Asya Pasifik yönünde yeni kutupların doğduğu şekilde değerlendirilebilir.

Günümüzde devletlerin ekonomik, siyasi ve askeri sistemlerinin devamı uluslararası sistemin devamı ve istikrarı için çok önemli hale gelmiştir. Batının güç kaybettiği iddialarının ile birlikte dünyanın en büyük nüfusuna sahip olan Çin'in üretimde ABD'yi geçmesi ve ülke refahının artması ile birlikte kendi içerisinde gelir paylaşımındaki adaletsizliklere ve sosyal patlamalara sebep olabilecektir. Rusya, Brezilya, Güney Afrika, Endonezya, Malezya, Hindistan, Güney Kore, İran, Türkiye, Çin gibi aktörlerin güç kazanması ve bunların bölgesel ekonomik, politik ve askeri örgütlerle de işbirliği yapması yeni kutupları meydana getirmiştir. Ayrıca BM gibi evrensel örgütlerin temelinde Batı politikalarının bir aracı haline getirmesi Batı baskın örgütleri de zayıflatmakta; onların etkinliğini ve başarısını ve hatta daha önemlisi meşruiyetini sorgulamaktadır. Bu durumun da Batı dışı dünyanın gelişimini ve bu tür örgütlere alternatifler oluşturmaya çalışması kaçınılmazdır.

Günümüzde ve dünya tarihinde uluslararası sistemin değişmesiyle birlikte kurumsal yapılarda değişime uğramıştır. ŞİÖ ve BRICS gibi önemli bölgesel örgütler çok kutupluluğu güçlendirmektedir. Bu örgütler ekonomik amaçlarla kurulmakta olup, AB kuruluşunda olduğu gibi daha farklı alanlarda da üyeler arası işbirliği imkanlarını artırmaktadır. Bu gidişatın askeri ve politik alana doğru güçlenerek dönüşmeye başladığı söylenebilir.

Batı dünyasının ekonomik ve politik güç kaybı, Batı dışı dünyada birçok güçlü aktörün ortaya çıkması ve bu aktörlerin bölgesel düzeyde ekonomik ve politik özellikleri olan örgütlerle işbirliği içine girmesi uluslararası sistemin tek kutupluktan çok kutupluluğa geçmesinin önemli verileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Anılan gelişmelerin devam etmesi bu sistemik değişim de güçlenerek süreceği şeklinde yorumlanabilir.

Kaynakça

- ARI, Tayyar, Uluslararası İlişkilere Giriş, MKM Yayıncılık, Bursa, 2012
- BAL, Harun, ALGAN, Neşe, MANGA, Müge, KANDIR, Ediz, Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS Ülkeleri ve Türkiye Örneği, International Conference On Eurasian Economies 2014, <http://avekon.org/papers/923.pdf>, (09.09.2015)
- BAYAR, Fırat, Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf>, s.28, 25.02.2016
- BAYTAR, Rana Atabay, Türkiye ve BRIC Ülkeleri Arasındaki Ticaret Hacminin Belirleyicileri: Panel Çekim Modeli Analizi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 11, Sayı:21 Bahar 2012/1, ss.403-424
- BEKCAN, Umut, Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2012
- CASTELLS, Manuel, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür 1. Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2001
- ÇAĞLAYAN, Yıldız, Çin'in Uluslararası Finans Sistemine Cevabı: Asya Altyapı Yatırım Bankası, Ekonomik ve Sosyal Düşünce Araştırma Geliştirme Vakfı, <http://www.esagev.org/FileStorage/Article/98646a4b-1e51-4f46-9c81-c39e8aa5e918.pdf>, (25.02.2016)
- DEMİR, Sertif, 20. ve 21. Yüzyılların Başlangıç Dönemlerinin Karşılaştırılması: Örtüşen ve Ayrışan Olguların Bir Analizi, Akademik Bakış, Cilt 5 Sayı 10, Yaz 2012, ss.207-228
- DOSTER, Barış, Arap Baharı Üzerinden Avrasya-Atlantik Rekabetini Yorumlamak, <http://www.bilgesam.org/yazar/327/-baris-doster>, (03.02.2016)
- DURAN, Osman, Uluslararası Sistemde Yeni Bir Kurumsallaşma Olarak BRICS ve Türkiye, Strateji Yazıları-I, Milli Güvenlik Perspektifinden İç ve Dış Meseleler, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, MGK Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara, 2014
- EICHENGREEN, Barry, Global Shifts, April 2011, http://eml.berkeley.edu/~eichengr/Global_shifts_5-17-11.pdf, (03.02.2016)
- GREVİ, Giovanni, KEOHANE, Daniel, LEE, Bernice, LEWİS, Patricia, Chatham House, Empowering Europe's Future: Governance, Power and Options for the EU in a Changing World, s.31, <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/196123>, (04.02.2016)
- HEYWOOD, Andrew, Çevirenler: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Küresel Siyaset, Adres Yayınları, 2013, Ankara
- İnşaat Sektörü Analizi "Ekonomik NATO", "BRICS Kalkınma Bankası" ve Yeni Hegemonya Arayışlarına Doğru, Dünya- Türkiye- İnşaat Sektörü, Türkiye Mütteahhitler Birliği, Nisan 2013, www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/tmb_bulten_nisan2013.pdf, (07.09.2015), s.3.
- LUHN Alec and Terry Macalister, "Russia Signs 30-year Deal Worth \$400bn to Deliver Gas to China", <http://www.theguardian.com/world/2014/may/21/russia-30-year-400bn-gas-deal-china>, (07.09.2015)
- OECD, Economic Surveys China, March 2015, s.8, <http://www.oecd.org/eco/surveys/China-2015-overview.pdf>, (03.02.2016)

- ÖRMELİ, Ozan, 21. Yüzyılda ABD- Çin Rekabeti, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2013, Sayı:29, ss.1-14, (02.02.2016)
- ÖZ, Sumru, Politika Notu 10-15, Ekonomik Araştırma Forumu, TÜSİAD Koç Üniversitesi, Eylül 2010, http://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/eaf_pn1015.pdf, (03.02.2016)
- ÖZDAŞLI, Esmâ, Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 4 Sayı: 6, 2012 Bahar, ss.108-122
- S. BAVLI, M.Z. KÖKSAL, A. ATIL, 2007-2012 Dönemi Küresel ve Ulusal Dış Ticaret Gelişmeleri, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Ankara, 2013, <http://risk.gtb.gov.tr/ara/?q=2007-2012>, (10.09.2015)
- Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 21. Yüzyılda Küresel Güç Kayması, Temmuz, 2009, s.5, http://www.turksae.com/sql_file/356.pdf, (01.02.2016)
- Stratejik Düşünce Enstitüsü, Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya, Haziran 2010, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE-YeniRusyaFDFD.pdf> (25.02.2016)
- ŞAHİNÖZ, Ahmet, Dünya Ticaret Örgütü'nün Dönüşümü, Küreselleşme ve Türkiye Tarımı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, s.1, 2002, <http://kisi.deu.edu.tr/dilek.seymen/>, 25.02.2016
- T.C. Ekonomi Bakanlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü Çok Taraflı İlişkiler ve Uluslararası Kuruluşlar Dairesi, DTÖ 2013 Dünya Ticaret Raporu Genişletilmiş Özet, Ağustos 2013, www.baib.gov.tr/files/downloads/.../DTO2013Raporu_00002327.pdf, s.6, (10.09.2015)
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2014, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/TemelEkonomikGostergeler.aspx>, Ocak 2015,
- TOBB, Ekonomik Rapor 2010, TOBB Yayın No:2011/135, <http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/ekonomikrapor2010.pdf>, (15.07.2016)
- Total Population, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>, (07.09.2015)
- Türkiye İhracatçılar Meclisi, Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu 2014, <http://www.tim.org.tr/tr/tim-gundem-tim-ekonomi-ve-dis-ticaret-raporu-2014-ile-ihracatin-anatomisini-cikardi.html>, (03.02.2016)
- Türkiye İş Bankası, Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler Mart 2015, Türkiye İş Bankası Raporu, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/dteg_201502.pdf (03.02.2016)
- USUL, Ali Resul, Batı-Sonrası Dünyaya Doğru Türk Dış Politikası, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Araştırma Raporları, 2013, İstanbul, <http://www.musiad.org.tr/tr-tr/musiad-kitapligi/arastirma-raporlari-->, (12.08.2015).
- ÜNAY, Sadık, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:41, Ekim 2009, s.106-107, <http://siyasal.istanbul.edu.tr/?p=6451>, (21.02.2016)
- YALÇINKAYA, Ömer, TEMELLİ, Fatma, Ekonomik Büyüme İle Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki: BRICS ve MINT (1992-2013), Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 19 Sayı 4, 2014, ss.201-224
- YARDIMCIOĞLU, Mahmut, KOÇARSLAN, Hüseyin, "Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü", KSÜ, İİBF Dergisi, Yıl:2012 Cilt:2 Sayı:2, ss.163-174.
- YILMAZ, Sait, Kafkas Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 3 Yıl: 2012, ss.185-214.